

Освітній напрям модернізації ІСПР НПП передбачає активізацію й поглиблення індивідуальної підготовки науково-педагогічних працівників до організації освітнього процесу в умовах правового режиму воєнного стану.

Навчально-методичний напрям реалізується як консультативна допомога науково-педагогічним працівникам від структур ЗВО, відповідальних за якість освіти і професійне удосконалення викладачів, щодо організації освітніх хабів, обміну досвідом викладацької діяльності в умовах воєнного стану, поширення кращих освітніх практик тощо [2].

Психологічний напрям модернізації інституційних систем професійного розвитку науково-педагогічних працівників спрямований на упровадження і розвиток у ЗВО психологічних служб і формування за їх сприяння у науково-педагогічних працівників навичок психологічної саморегуляції і самопомоги.

Індивідуально-розвивальний напрям модернізації ІСПР НПП передбачає посилення уваги до інформальної освіти науково-педагогічних працівників не лише у професійній сфері, але й в інших життєво важливих сферах, які забезпечують життєстійкість особистості і надають їй позитивної мотивації та життєвого оптимізму.

Реалізація цих напрямів перебудови в умовах воєнного стану є нагальною необхідністю, зумовленою новими реаліями існування закладів вищої освіти України під час війни.

Список використаних джерел

1. Ганзен В. А. Системные описания в психологии. Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. 176 с.
2. Дистанційні платформи для навчання, саморозвитку та отримання допомоги й перевіреної інформації. *Офіційний сайт МОН України* [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-platформи-dlya-navchannya-samorozvitku-ta-otrimannya-dopomogi-i-perevirenovi-informaciji>.
3. Кузьмин В. П. Исторические предпосылки и гносеологические основания системного подхода. *Психологический журнал*. 1982. Т. 3. № 3. С. 3-14.; № 4. С. 3-13.

Валентина Попова,

доктор економічних наук, професор,

Інститут професійної освіти

НАПН України, м. Київ

pvv33sam@gmail.com

ОСВІТА ЯК СИСТЕМНИЙ ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Вступ. Вихід України з повністю закритої системи СРСР позначився на освітній галузі. Значне місце у сучасній українській освіті посідає експорт «сировини» і «продуктів» її діяльності. Обдарована молодь, як «сировина», має вільний доступ до отримання освіти за кордоном. А дипломовані фахівці, як «продукт» освітньої галузі, можуть виїздити за кордон для ефективного використання здобутих в Україні знань. Вплив цих чинників негативно

позначається на ролі освіти у процесі розвитку української економіки. Необхідною передумовою з'ясування причин такого стану речей є дослідження економічного розвитку України у контексті системного підходу.

Відправною дослідження є розуміння економічного розвитку як процесу таких кількісних перетворень, результатом яких є нові якості, спрямовані на її удосконалення. Кількісно-якісні перетворення визначаються фундаментальними і прикладними науковими розробками, а шлях до їх запровадження реалізується у системі: наука – освіта – практика. Таким чином, освіта нами розглядається як необхідний елемент забезпечення економічного розвитку. Пошук шляхів використання відповідного потенціалу освіти пролягає через осмислення властивостей тієї економічної системи, у межах якої вона функціонує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження процесу економічного розвитку з позицій системного підходу полягає у вирішенні комплексу проблем: розчленування системи на елементарні складові; визначення показників для вимірювання та оцінювання економічного розвитку зі встановленням їхньої природи; опис механізму, що їх продукує, та допустимих методів перетворень; встановлення типу шкали вимірювання та пошук алгоритмів аналізу даних, результати яких є інваріантними відносно цих перетворень, тощо [1; 2]. Ці проблеми мають розглядатись з огляду на певні соціально-політичні умови, які у сучасній Україні радикально змінюються. Відповідно, ступінь спрямування освіти на досягнення потрібних практичних результатів залежить від ступеню конкретизації системних змін. Дослідження підґрунтя та передумов становлення української економіки вказують на існування великої кількості причинно-наслідкових зв'язків її економічного розвитку з перебуванням у командно-адміністративній системі СРСР.

Відправною звільнення від тяжіння до слідування минулим системним впливам є використання здобутків світової науки. Відправною запозичення досвіду інших країн, особливо у освіті, є урахування специфічних національних умов на методологічному рівні.

У XVII столітті визнаний класик А. Сміт досліджував багатство націй як джерело економічного розвитку [3]. Наприкінці 40-х років XX-го століття сформувався низка відповідних відносно цілісних наукових концепцій [4]. Їхнє вивчення продемонструвало відсутність одностайності у тому, чому нарощування кількісних показників може супроводжуватись кризовими явищами та навіть руйнуванням цілісності макросистеми. Унікальність та неповторність місця розташування, демографічної структури, інституційних відносин, історичної спадщини, національного менталітету та інші специфічні особливості є одночасно результатом і рушієм економічного розвитку. Але самі по собі вони не спроможні надати чіткі підстави для пояснення як окресленого, так і багатьох інших протиріч.

Мета. Проблемою даного дослідження є конкретизація методологічних ознак процесу економічного розвитку, невід'ємною складовою якого є сучасна українська освіта.

Результати. Принциповим питанням вирішення зазначеної проблематики є конкретизація одиниці спостереження у процесі економічного розвитку. Методологічне підґрунтя дослідження освітньої детермінанти економічного розвитку має базуватись на встановленні системних ознак одиниці спостереження у її натуральних (територіальних, майнових) та суспільно-соціальних (організаційних, політичних, економічних) складових. Дотримання цієї вимоги демонструють сучасні міжнародні організації, які обліковують світові економічні показники у Системах національних рахунків [5]. Подібним чином, основні параметри української економіки відображаються у щорічних виданнях «Національних рахунків України» [6]. Наведене може слугувати відправною для визначення одиниці спостереження процесу економічного розвитку – національної макросистеми.

Національна макросистема (НМС) – це сукупність економічних суб'єктів (виробників, домашніх господарств та держави), взаємопов'язаних процесом кругообігу суспільного продукту (виробництва, розподілу, обміну та споживання), характер взаємодії яких обумовлений особливостями організаційно-економічного механізму управління розвитком, стійкістю історичної єдності та спільністю території [7].

Дослідження процесу економічного розвитку НМС потребує аналізу складових кругообігу суспільного продукту, який відбувається між головними акторами – домашніми господарствами, виробниками та державою. НМС як одиниці спостереження процесу економічного розвитку, згідно з міжнародними статистичними класифікаціями, мають відповідати правовому, обліковому, організаційному, географічному та виробничому критеріям [8]. Дотриманням цим критеріям освітня галузь впливає на загальносистемні ознаки та властивості НМС, якими вона характеризується у певний часовий період.

Загальносистемними ознаками НМС є цілісність, яка проявляється у якостях, не властивих її окремим елементам; ієрархічність, проявом чого є специфічні особливості структурного і морфологічного характеру на кожному рівні; інтегративність, яка показує схильність до цілісності чи адитивності окремих складових НМС (політичного устрою, структури управління, економічного стану, рівня освіти, науки і техніки, тощо); та комунікативність – ступінь відкритості міжнародним впливам, економічним, політичним, науково-технічним, ціновим та іншим змінам, що відбуваються у інших національних макросистемах.

Загальносистемними властивостями НМС є наявність зв'язків між елементами системи (первинні або похідні, управлінські або реактивні, керовані зсередини або ззовні, прямі або обернені); стан динамічної рівноваги (здатність до його збереження за відсутності зовнішніх збуджень); її стійкість (потенційна можливість до відновлення рівноважного стану після порушення внутрішніми або зовнішніми факторами); поведінка, яка визначається характером змін та можливостями переходу з одного стану у інший впродовж певного періоду часу; розвиток (перехід з одного якісного стану у інший зі зміною основних параметрів); цілі (заздалегідь визначені результати усвідомленої діяльності, які

мають бути отримані у певний період часу) та адаптивність (своєчасне корегування цільових параметрів відповідно до внутрішніх та зовнішніх змін).

Особливі властивості НМС – це прагнення до збереження національної незалежності і цілісності території; динамічність і збалансованість розвитку (здатність до збереження певного співвідношення між структурними складовими при постійній боротьбі за ресурси, ринки збуту, тощо); наявність рівноправного зв'язку між керівним та керованим рівнями; можливість забезпечення рівноваги за умови повного використання основних виробничих факторів; задоволення постійно зростаючих потреб внутрішніх суб'єктів господарювання; здатність до розвитку як результату забезпечення діалектичної єдності якісного і кількісного зростання; та стохастичний характер змін, зумовлений ініціативною та не прогнозованою поведінкою підприємницького сектору.

Висновки. Розуміння НМС як одиниці спостереження економічного розвитку відкриває методологічні координати для дослідження освіти як системного чинника. Ця галузь є активним системним чинником економічного розвитку. У ній формуються відповідні особливі властивості НМС. Від кваліфікації кожного працівника залежить ступінь забезпечення діалектичного перетворення кількісного зростання у якісні покращення. Від грамотності підприємця залежить ступінь передбачуваності тих стохастичних змін у НМС, які обумовлені ініціативною поведінкою підприємницького сектору економіки.

Відсутність загальносистемних передумов для реалізації зазначених системних чинників освіти виштовхує цю складову економічного розвитку за межі НМС України. Це підтверджується фактом витоку «сировини» і «продуктів» освітньої галузі за межі української економіки. Цільовою настановою подальших досліджень є виявлення тих системних чинників, які перешкоджають реалізації потенціалу освітньої галузі на користь економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Осауленко О. Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління. К.: 2000. 176 с.
2. Манцуров І. Г. Статистика економічного зростання та конкурентоспроможності країни: [монографія]. К. : КНЕУ, 2006. 388 с.
3. Smith, Adam. 1776 [1981]. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. R. H. Campbell and A. S. Skinner, eds. Liberty Fund: Indianapolis: URL: <https://archive.org/stream/wealthofnations03smituoft#page/42/mode/2up>
4. Бурда М. Макроекономіка. Європейський контекст / Майкл Бурда, Чарлз Виплош.; [пер. з англ. С. Панчишин]. К.: Основи, 1998. 682 с.
5. System of National Accounts 2008 – 2008 SNA. *United Nations Statistics Division* : веб-сайт. URL: <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp> (дата звернення 19.05.2022)
6. Національні рахунки. *Держстат України*: веб-сайт. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ3_u.htm (дата звернення 19.05.2022)
7. Попова В. В. Національна макросистема як одиниця спостереження в статистиці економічного розвитку. *Прикладна статистика: проблем теорії та практики* [зб. наук. праць]. К.: 2009 р. Вип. 5. С. 130-139.
8. Парфенцева Н. О. Міжнародні статистичні класифікації в Україні. впровадження й використання: навч. посіб. К.: Основи 2000. 351 с.